



Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama (IAS/IFRS) Standartları İMKB’de Yer Alan Firmaların Finansal Tablolarını Nasıl Etkiledi?

Ahmet AĞCA*

Rafet AKTAŞ**

Özet: Muhasebede uyumlaştırma düşüncesi IASB tarafından oluşturulan IAS/IFRS’ler vasıtası ile uygulamaya geçirilmiştir. Çalışmamızda, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) yer alan firmaların, Sermaye Piyasası Kurulu’nun Seri XI, No:25 tebliği hükümleri doğrultusunda IAS/IFRS’lere göre uygun olarak düzenledikleri finansal tabloların, bu tebliğden önceki mevzuata göre düzenlenmiş finansal tablolardan ne ölçüde farklılaştığının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Muhasebe, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, Finansal Tablolar

How International Accounting Standards/International Financial Reporting Standards (IAS/IFRS) Affected Financial Statements of Companies Listed In ISE?

Abstract:The idea of harmonizing the international accounting has been realized by the implementation of standards (International Accounting Standards-IAS and International Financial Reporting Standards-IFRS) issued by IASB. In this study, we investigated the extent of differences between financial statements prepared as per IAS/IFRS in accordance with the provisions of Capital Markets Board’s communiqué Series XI, No.: 25 and the financial statements prepared as per the legislation before this communiqué within Istanbul Stock Exchange (ISE).

Keywords: Accounting, International Financial Reporting Standards, Financial Statements

GİRİŞ

Ekonominin küreselleşmesi ile muhasebe bilgi kullanıcıları bir çok yeni sorunla karşı karşıya gelmiştir. Bu sorunların kaynağı farklı ülkelerin farklı muhasebe uygulamalarıdır. Muhasebe alanında küreselleşmenin etkisiyle gün yüzüne çıkan sorunlara, muhasebe camiasında üretilen çözümler içerisinde en çok ilgi ve kabul göreni “Uluslararası Muhasebe Uyumlaştırması” yaklaşımıdır(Ağca, 2003). Farklı muhasebe uygulamalarının uyumlaştırılması konusunda bir çok uluslararası resmi ve özel organizasyon çalışmalar yapmış olmasına rağmen, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), uluslararası muhasebe

* Yrd. Doç. Dr. , DPÜ, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

** Yrd. Doç. Dr. , DPÜ, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

uyumlaştırması düşüncesini yayınladığı standartlar (International Accounting Standards-IAS'lar ve International Financial Reporting Standards-IFRS'ler) vasıtası ile hayata geçirmiştir. Günümüzde aralarında Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin ve Türkiye'nin de yer aldığı yüzden fazla ülkenin (International Accounting Standards Committee Foundation, 2005) IAS/IFRS'lerin kullanımını zorunlu tutması veya izin vermesi IASB'nin geldiği noktayı açıkça izah etmektedir.

Uluslararası muhasebe literatüründe önceleri “uluslararası muhasebe standartları” fikri tartışılırken, IASB'nin, faaliyete geçip standart oluşturmaya başlamasından itibaren tartışmalar kronolojik olarak; bu standartların gelişmekte olan ülkeler için mi yoksa gelişmiş ülkeler için mi daha uygun olduğu ve ülkelerde nasıl uygulanacağı, bu standartları uygulamayı seçen ülkelerin seçimlerinin ardında yatan sebeplerin neler olduğu, bu standartları uygulamaya geçişte ne tür sorunlarla karşılaşılacağı, bu standartları uygulamanın muhasebe bilgilerinde hangi değişimlere yol açtığı konuları üzerine yoğunlaşmıştır.

Bu çalışma, literatürdeki eğilim doğrultusunda, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) yer alan firmaların, Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri XI, No:25 tebliği hükümleri doğrultusunda IAS/IFRS'lere göre uygun olarak düzenledikleri finansal tablolarının, bu tebliğden önceki mevzuata göre düzenlenmiş finansal tablolardan ne ölçüde farklılaştığını tespit etmeyi amaçlamaktadır.

MUHASEBENİN KÜRESELLEŞMESİ

Ulaşım, haberleşme ve bilgi işlem teknolojisindeki gelişmeler sonucunda, toplumsal ve kültürel düzenlemeler üzerinde, mekansal uzaklıklardan kaynaklanan farklılıkların ortadan kalktığı toplumsal bir süreç olarak tanımlanan küreselleşmenin izi toplumsal hayatın politika ve kültür gibi alanlarında olduğu kadar ekonomi alanında da izlenebilmektedir (Eşkinat, 1998). Ekonominin küreselleşmesine yol açan gelişmeler, ekonomi ile yakından ilgili muhasebe bilgisini kullanan taraflardan özellikle Çok Uluslu İşletmeler'i (ÇÜİ), çok uluslu muhasebe ve denetim işletmelerini, yatırımcılar ve yatırım analistlerini yeni sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Uluslararası muhasebe alanında çalışmalar yapan araştırmacıların hemen hepsi ortaya çıkan sorunların gerisinde ülke muhasebe sistemlerindeki* farklılıkların olduğu konusunda hemfikirdirler. Günümüz muhasebe

* “Muhasebe sistemi” ifadesi ile belli bir işletmenin finansal tablolar hazırlarken kullandığı uygulamaların bütünü kastedilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz... (Christopher Nobes, Robert Parker, **Comparative International Accounting** (Hertfordshire: Prentice Hall Europe,1998),s.15.)

sistemleri, ölçme yöntemleri, bilgi açıklama uygulamaları ve denetim yöntem ve uygulamaları konusunda farklılıklar göstermektedir.

Muhasebe her ne kadar uluslararası bir geçmişe sahip olsa da, zaman içerisinde “milliyetçi” bir kimliğe bürünmüştür (Choi ve Mueller, 1978). Berry ve Parker (1987) isimli araştırmacılar muhasebenin başlangıçta aynı yönde ve birbirine yakın olan gelişmesinin zamanla farklılaşmasına ulus-devletlerin artmasının, Latince'nin uluslararası bir dil olma özelliğini zamanla kaybetmesinin ve anonim şirketlerin oluşumunun yol açtığını belirtmişlerdir (Berry ve Parker,1987). Evans ve Taylor isimli araştırmacılar ise diğer yazarların görüşlerini; “ulusların, kültür, dil, politik ve ekonomik sistemler gibi farklı çevresel faktörler nedeniyle ayrı politik birimler haline gelmesi ile şartlar, herbir ulusu kendilerine özgü, değişik etkenleri yansıtan ulusal muhasebe standartlarını oluşturmaya teşvik etmiştir” (Evans ve Taylor, 1982:115) diyerek teyit etmiş ve ülke muhasebelerinin, ulusların tıpkı kendi para birimlerini, gelenek ve kanunlarını tercih etmeleri gibi, bir tercih sonucu farklılaştığının üzerinde durmuşlardır.

Ülkelerin muhasebe sistemlerini zaman içerisinde birbirlerinden farklılaştıran birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; ekonomik kalkınmışlık seviyesi, ekonomik sistem, ekonomik büyüme, enflasyon, etik kurallar ve standartların yaptırımı, mesleki bilgi altyapısı, genel eğitim seviyesi, muhasebe eğitiminin durumu, işletme alanındaki yeniliklerin hızı, finansman kaynakları, işletme uygulamalarının seviyesi, işletme sahipliğinin yapısı, devletin ekonomideki rolü, yasal sistem, kültür, muhasebe bilgisini kullanan taraflar, mesleğin statüsü, muhasebe uygulamalarının yaptırım gücü, politik sistem, sosyal çevre, krizler, ülkelerin tarihi ve ekonomik bağları, vergilendirme uygulamaları olarak sayılabilir. Bu faktörleri, **ekonomik, sosyo-kültürel** ve **yasal** faktörler olarak ana başlıklar altında toplamak mümkündür.

Muhasebeyi etkileyen bu sebepler, ülkelerarası farklılıkları veya benzerlikleri anlamamıza katkıda bulunmaktadır. Muhasebe sosyal bir bilim dalıdır ve toplumda “hizmet” işlevini yerine getirmektedir; muhasebenin teknik ve sosyal anlamda faydalı olarak kalabilmesi için toplumun sürekli değişen ihtiyaçlarına cevap vermesi ve hüküm sürdüğü ülkenin kültürel, ekonomik, yasal, sosyal ve politik özelliklerini yansıtması gerekir (Choi ve diğerleri, 1999). Bu doğrultuda, muhasebe uygulamalarına yön veren faktörlerin ve hatta bu faktörlerden etkilenen muhasebe uygulamalarının, tarafların ihtiyaçlarındaki değişikliklere paralel olarak günden güne değişebileceği akılda tutulmalıdır.

Ülkelerin farklı muhasebe sistemlerine sahip olması nedeniyle uluslararası alanda ortaya çıkan sorunlara muhasebe camiası tarafından teoride ve

uygulamada çeşitli çözüm önerileri getirilmiştir. Bu öneriler içerisinde önceleri “**Uluslararası Muhasebe Uyumlaştırması (International Accounting Harmonization)**”, sonraları “**Muhasebe Standartlarının Yakınsanması (Convergence o Accounting Standards)**” yaklaşımı, bütün ülkeleri ortak standartlar etrafında toplamayı amaçlayan, günümüze kadar yapılan akademik nitelikli çalışmalarda bir çok muhasebe araştırmacısı tarafından en çok savunulan ve kabul gören yaklaşımlar olarak ön plana çıkmıştır. **Harmonization** kavramı ile tanımlanan muhasebe uyumlaştırması, çeşitli olan ve değişiklik gösteren farklı muhasebe uygulamalarını tekdüzenliliğe doğru yönlendiren çalışmalar olarak tanımlanırken (Gücenme, 2000), **convergence** kavramı ile tanımlanan muhasebede uluslararası yakınsama, her ülkenin dünya düzeyinde kullanabileceği “tek bir muhasebe standartları takımı” geliştirmeye katkıda bulunacak yeni standartlar geliştirmek amacıyla muhasebe ile ilgili kurumların birlikte çalışma faaliyetidir (Aslan, 2004).

Resmi veya özel kuruluşlar tarafından oluşturulan, bölgesel ve küresel boyutta bir çok organizasyonun (Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Uluslararası Menkul Kıymetler Kurumları Organizasyonu (IOSCO) gibi) muhasebe ölçme ve raporlama uygulamalarının uyumlaştırılması yönünde çalışmalarda bulunmuş olması da yukarıda bahsedilen yaklaşımlar arasında “uluslararası muhasebe uyumlaştırılması” ekolünün, muhasebe camiasında en uygun ve pratik çözüm yaklaşımı olarak büyük oranda kabul görmüşlüğüne teyit etmektedir. Çalışmamızda kavram karmaşası yaratmamak için uluslararası muhasebe alanında yapılan çalışmalara atfen “uyumlaştırma” kavramı kullanılacaktır, çünkü “*uyumlaştırma, sadece tekdüzeliğin kulağa hoş gelecek şekilde ifadesidir*” (Chastney, 1976) .

Uyumlaştırma, IASB tarafından oluşturulan IAS/IFRS’ler vasıtası ile uygulamaya geçirilmiş, zaman içerisinde uluslararası alanda IASB tek yetkili kuruluş olarak genel kabul görmüştür. Günümüzde bir çok işletme IASB’nin standartlarını kullanmakta, bu standartlara göre hazırlanmış finansal tablolar birçok ülke tarafından kabul görmektedir. IASB tarafından hazırlanan standartlar kimi ülkelerce ulusal muhasebe düzenlemeleri için “temel” kabul edilmiş, kimi endüstrileşmiş veya gelişmekte olan ülkelerce kendi standartlarını oluştururken uluslararası bir ölçü (benchmark) olarak kabul edilmiş (Choi ve diğerleri,1999), kimi uluslararası birlikler (Örn; Basel Bankacılık Denetleme Komitesi), sermaye piyasası kurulları ve borsalarca da resmi olarak tanınmıştır. AB ve IOSCO’nun, IFRS uygulamalarına ilişkin destek ve uygulama kararları ve FASB’nin standartlarını IAS/IFRS ile yakınlaştırma kararı, IASB’nin uluslararası alanda genel kabul görmesi açısından önemini ve misyonunu daha da artırmıştır.

IASB, Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarına (IAS/IFRS'ye) uyumun sağlanması ve uzmanlaşmanın artması amacıyla yeni kararlar almaktadır. Yeni standartların ilgili dillere çevrilmesi ve yasal çerçeveye oturtulabilmesi ve uygulanması için pek çok ülkenin zaman ihtiyacı bulunduğundan hareketle IASB, 2009 yılına kadar yeni IFRS'lerin yürürlüğe girmemesi kararını almıştır. Bu süre içerisinde mevcut IFRS uygulamalarının yaygınlaştırılması ve ülke uygulamalarıyla uyumlaştırma çalışmalarının sürdürülmesi planlanmaktadır. Böylece 2005 yılında IFRS'leri uygulamaya başlayan işletmelere dört yıllık bir istikrarı da sağlamayı amaçlamaktadır (Gürdal, 2006).

MUHASEBEDE KÜRESELLEŞME TÜRKİYE'Yİ NASIL ETKİLEDİ?

Türk muhasebe düzenlemelerinde ekonomik ve siyasi olarak ilişkilerimizin yoğun olduğu ülkelerin etkileri görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Türk muhasebe düzenlemelerinde Fransa ve Almanya'nın etkisi altında kalmıştır. 1950'li yıllarda ABD ile olan ticari ve siyasi ilişkilerin sonucunda Amerika Birleşik Devletlerinin etkisinde kalmıştır. Türkiye'de özel sektöre ilişkin ilk muhasebe düzenlemesi 1981 yılında kurulan Sermaye Piyasası Kurulu (SP Kurulu) tarafından oluşturulmuştur. Ancak bu düzenlemenin kapsamı sadece SP Kanunu'na dahil işletmelerle sınırlı kalmıştır. Ülkemizde en geniş kapsamlı muhasebe düzenlemesi 1992 yılında çıkarılan ve 1994 yılında yürürlüğe giren Maliye Bakanlığı'nın Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğidir. Türkiye'nin 1987 yılı sonrası AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunması ile AB düzenlemelerinin ve son zamanlarda küreselleşme hareketlerinin hızlanmasıyla hemen hemen tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları'nın etkisinde kalmıştır (Erhan, 2004). Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) Uluslararası Muhasebe Standartlarını ülkemize ilk kez tanıtmıştır. Ancak bu oluşum yaptırım gücünden yoksun olduğu için, faaliyetlerine son vermiştir. Daha sonra SP Kurulu, 15/11/2003 tarihinde, Seri:XI, No: 25 "Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ"i yayınlayarak, Türkiye'de IAS/IFRS'leri kabul eden ve uygulamaya başlayan ilk resmi kuruluş olarak ön plana çıkmıştır. Ülkemizde uluslararası muhasebe standartları ile ilgili bir diğer önemli kuruluş da Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK)'dur. TMSK, 15.12.1999 gün ve 23910 sayılı resmi gazetede yayımlanan 4487 sayılı Kanunla Sermaye Piyasası Kanununa eklenen bir madde ile kurulmuş, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir. TMSK, IAS/IFRS'leri set olarak aynen uygulama konusunda ilke kararı almıştır. TMSK, IASB ile yapılan telif hakkı sözleşmesi kapsamında uluslararası muhasebe/finansal raporlama

standartlarının Türkçe çevirilerini Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) olarak resmi gazetede yayımlamaktadır (Akdoğan, 2006).

Türkiye’de yer alan işletmelerin bir kısmı yurtdışı para ve sermaye piyasalarından kaynak bulmak, uluslararası ticarete bulunmak veya yabancı ortaklarının taleplerini yerine getirmek gibi gerekçelerle SP Kurulunun konu ile ilgili tebliği yürürlüğe girmeden önce de gönüllü olarak IAS/IFRS'lere uygun raporlama yoluna gitmekteydi. Ancak anılan düzenleme ile ihraç ettiği sermaye piyasası araçları bir borsada işlem gören ortaklıklar, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri ve konsolidasyon kapsamına alınan diğer işletmeler artık **zorunlu** olarak IAS/IFRS'lere uygun raporlama yapmak durumunda kalmıştır.

TÜRK İŞLETMELERİNDE IAS/IFRS'LERE İLK GEÇİŞ

Türk işletmelerinin IAS/IFRS'lere uygun hazırladığı finansal tablolar biçim ve içerik açısından daha önceki Türk muhasebe düzenlemelerine göre hazırlanan finansal tablolardan farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmaya yol açan hususlar IFRS-1, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının İlk Kez Uygulanması (IFRS-1 First-time Adoption of International Financial Reporting Standards) isimli standartta ve standardın Türkiye'deki karşılığı olan SP Kurulu, 15/11/2003 tarih, Seri:XI, No: 25 “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ”inde ve TMSK'nın “TFRS 1 : Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulanması” isimli standardında detaylı bir biçimde açıklanmıştır.

Bu çalışmada İMKB’de işlem gören işletmeler konu edinildiği ve bu işletmeler de SP Kurulu hükümlerine dahil oldukları için konu incelenirken doğal olarak SP Kurulu düzenlemelerinin çıkış noktası olarak kabul edilmesi umulur. Ancak SP Kurulu’nun muhasebe ile ilgili bu tebliği IASB’nin standartlarının Türkçe’ye çevrilmesi ile oluşturulmuştur. SP Kurulunun ilgili tebliğinin yayımlanmasından sonra IASB bazı standartlarda önemli ölçüde değişiklik yapmış ve yeni standartlar yayınlamıştır. SP Kurulu bu durum üzerine yapılan değişiklikler ve yeni yayınlanan standartların tercüme edilip, SP Kurulu tarafından yayınlanmasına kadar olan döneme uyumu sağlamak için işletmelerin SPK tarafından yayınlanmamış olsa dahi bu değişiklikleri uygulayabilmelerine imkan sağlayacak olan Seri XI, No:27 Sayılı Tebliğ’i yayınlamıştır (Kaval, 2005). Dolayısı ile İMKB’de yer alan bir işletmenin IAS/IFRS'lere uygun raporlama için dikkat etmesi gereken hususları orijinal kaynak baz alınarak, yani IFRS-1 vasıtasıyla açıklamak daha doğru olacaktır.

IAS/IFRS'lere geçiş yapan işletmelerin karşılaşacağı özellikli durumların aşılması için IASB bir dizi girişimde bulunmuştur. Bu girişimlerin ilki

IASB'nin selefi IASC tarafından IAS 1'in açıklaması niteliğinde olan SIC 8 (Standing Interpretations Committee, SIC)dir. O zamanki adı ile Standart Yorumlama Komitesi'nin bu çalışmasının yetersiz kalması üzerine IASB 2001 yılında bir proje başlatmış ve bu projenin sonucunda 2002 yılında 1 No.lu Açıklama Taslağı; Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının İlk Kez Uygulanması (ED1 (Exposure Draft 1), First-Time Application of International Financial Reporting Standards) ortaya çıkmıştır. Bu taslağa ilişkin geribildirimlerden hareketle Haziran 2003 yılında daha kapsamlı ve yol gösterici olan IFRS 1 düzenlenmiştir. Bu standart ile ilk kez IAS/IFRS'ye geçişte dikkat edilmesi gereken hususlara açıklık getirilmiştir.

Bu hususlara değinmeden önce konunun daha iyi anlaşılabilmesi için IFRS 1 de sıkça yer alan Geçiş Tarihi, Raporlama Tarihi ve Açılış Bilançosu terimlerini açıklamakta fayda vardır. **“Geçiş Tarihi”**, bir işletmenin IAS/IFRS'ye göre ilk kez düzenlenen finansal tablolarında IAS/IFRS çerçevesinde tam karşılaştırmalı bilgi sunduğu en erken dönemin başlangıcı; **“Raporlama Tarihi”**, finansal tabloların veya ara dönem finansal tabloların kapsadığı son dönemin kapanış tarihi; **“Açılış Bilançosu”** ise bir işletmenin IAS/IFRS'ye geçiş tarihindeki bilançosudur.

İlk kez IAS/IFRS'ye uygun finansal tablolar hazırlama durumunda olan işletme, geçiş tarihinde IFRS Açılış Bilançosu düzenlemek zorundadır, ancak bu “Açılış Bilançosu”nu IFRS'ye göre ilk raporlamanın yapıldığı tarihte sunmak zorunda değildir. “Açılış Bilançosu” işletmenin IAS/IFRS'ye uygun muhasebe uygulamalarının başlangıç noktasıdır. Bu bilanço, IAS/IFRS'lerin geriye dönük olarak uygulanmasını muaf tuttuğu veya IAS/IFRS'lerin geriye dönük uygulanmasını yasakladığı muafiyet ve istisnalar dışında, “Raporlama Tarihi”nde yürürlükte olan IAS/IFRS'lere uygun olarak hazırlanmalıdır. Bazı standartların geriye dönük uygulanmaları fayda maliyet karşılaştırması yapıldığında hem ekonomik hem de pratik olmadığı için IFRS 1, ilk kez IAS/IFRS'leri uygulayacak işletmelere aşağıdaki durumlarda tercihe bağlı muafiyet tanımıştır. Bunlar (Akdoğan, 2006; Deloitte, 2004);

- (IAS/IFRS'ye geçiş tarihinden önce gerçekleşmiş) işletme birleşmeleri,
- Tahmini (varsayılan) maliyet olarak gerçeğe uygun değer veya yeniden değerlendirme,
- Çalışanlara sağlanan faydalar,
- Birikimli çevrim farkları,
- Bileşik finansal araçlar,
- Bağlı ortaklık, iştirak ve iş ortaklıklarına ait varlık ve borçlar,
- Önceden muhasebeleştirilmiş finansal araçların yeniden tanımlanması,

- Hisse bazlı ödeme işlemleri,
- Sigorta sözleşmeleri,
- Maddi duran varlıklar içerisinde yer alan hizmetten çekmeye ilişkin borçların ayrıştırılması,
- Kiralama işlemleri,
- Finansal varlık veya borçların ilk muhasebeleştirilmeleri sırasında gerçeğe uygun değerlerin ölçümü,

Yukarıda verilen tercihe bağlı muafiyetlere ilaveten IFRS 1, bazı standartların geçmişe dönük uygulanmasını yasaklamıştır. Bu durumlar genelde yönetimin yargısına bağlı ve sonuçları ortaya çıkan işlemlere ilişkindir. Bunlar;

- Finansal varlık ve yükümlülüklerin yeniden muhasebeleştirilmesi,
- Finansal riskten korunma (Hedge) muhasebesi,
- Tahminler,
- Satış amaçlı elde olarak sınıflandırılmış varlıklar ve durdurulan faaliyetler.

IAS/IFRS'ye ilk geçişte dikkat edilecek bir başka husus, IAS/IFRS hükümlerine göre bilançoya dahil edilmesi gereken tüm varlık ve yükümlülüklerin bilançoya dahil edilmesi, IAS/IFRS hükümlerine göre bilançoya dahil edilmesine izin verilmeyen varlık ve yükümlülüklerin ise bilanço dışı bırakılmasıdır (Deloitte, 2004). Bu doğrultuda, örneğin;

- Kıdem tazminatı karşılıkları,
- Ertelenmiş vergi varlıkları ve yükümlülükleri,
- Finansal kiralama varlık ve yükümlülükleri,
- Karşılıklar (sadece uygun olanlar),
- Finansal türev araçlar,
- Edinilmiş maddi olmayan duran varlıklar,
- Geliştirme maliyetleri,
- Canlı varlıklar,
- İlişkili taraflardan alacaklar/borçlar,

bilançoya dahil edilecek;

- IFRS kriterlerine uymayan karşılıklar,
 - IFRS kriterlerine uymayan ertelenmiş vergi varlıkları,
 - araştırma giderleri,
 - bazı varlıkların maliyetine dahil edilmiş faiz giderleri,
- gibi unsurlar da **bilançodan çıkarılacaktır.**

IFRS'ye ilk geçişte dikkat edilecek diğer hususlar ise IAS/IFRS'ye geçişten önceki uygulamaya göre sınıflandırılmış aktif ve pasif unsurları IAS/IFRS hükümlerine göre yeniden sınıflandırılması ve bilançoya dahil edilen tüm aktif ve pasif unsurların IAS/IFRS hükümlerine göre ölçme ve değerlemeye tabi tutulmasıdır.

ARAŞTIRMA

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu kısımda çalışmanın amacına, kullanılan verilere, analiz için seçilen yönteme ve analiz sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

Araştırmanın Amacı

Çalışmamızda İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) yer alan ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri XI, No:25 tebliği hükümleri doğrultusunda IAS/IFRS'lere uygun olarak düzenledikleri finansal tablolara ilişkin kalemlerin tutarlarının, bu tebliğden önceki mevzuata göre düzenlenmiş finansal tablolardaki kalemlerin tutarlarından ne ölçüde farklılaştığını tespit etmek amaçlanmıştır.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmada, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) 2004 yılında işlem gören finans sektörü dışındaki 147 adet firmanın verileri kullanılmıştır. Sektörler itibarıyla incelenen firma sayıları Tablo 1'deki gibi olmaktadır.

Tablo 1: Sektörlere Göre İncelenen Firma Sayısı

Sektör	İncelenen Firma Sayısı
1-Dokuma Giyim Eşyası ve Deri	32
2- Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	22
3- Metal Eşya, Makine ve Gereç Yapımı	17
4- Kimya, Petrol, Kauçuk ve Plastik Ürünler	21
5- Gıda İçki ve Tütün	16
6- Metal Ana Sanayi	8
7- Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri, Basım ve Yayın	8
8- Perakende Ticaret	6
9- Lokanta ve Oteller	4
10- Ulaştırma	3
11-Diğer İmalat Sanayi	2
12- Orman Ürünleri ve Mobilya	2
13- Bilişim	2
14- Madencilik	1
15- İnşaat ve Bayındırlık	1
16- Toptan Ticaret	1
17- Savunma	1
TOPLAM	147

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere bazı sektörlerde yer alan firma sayıları istatistiksel analiz yapabilmek için gerekli değişken sayısını sağlayamamaktadır. Bu durumda bu sektörlerde yer alan firmalar için sadece % değişime ilişkin bulgulara değinilmiş, istatistiki hesaplamalar gerçekleştirilmemiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) işlem gören finansal sektörü dışındaki 147 işletmenin 2004 yılı için Seri XI, No:25 tebliği öncesindeki düzenlemelere göre ("Önceki mevzuat") ve Seri XI, No:25 tebliği hükümleri ("Mevcut mevzuat") doğrultusunda IAS/IFRS'lere uygun olarak düzenledikleri bilanço ve gelir tablolarında yer alan veriler kullanılmıştır. Analiz için gerekli veriler İMKB'nin web sayfasından alınmıştır.

Daha öncede belirtildiği üzere İMKB'de işlem gören işletmeler 2005 yılı finansal tablolarını Sermaye Piyasası Kurulu'nun 15/11/2003 tarih ve Seri:XI, No: 25 "Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ"inin "Otuzüçüncü Kısım: İlk Dönem Mali Tablolar" hükümleri doğrultusunda düzenlemişlerdir. Tebliğin otuzüçüncü kısmında;

"İşletmeler bu Tebliğe göre mali tablo hazırlayacakları ilk bilanço döneminde, bir önceki dönemin bilançosunu bu Tebliğdeki ilkelere göre hazırlarlar. İşletmelerin ilk dönem bilançoları ve bilanço dipnotları karşılaştırılmalı olarak sunulmak zorundadır. İşletmeler bu Tebliğ'e uygun olarak hazırlayacakları ilk gelir tablosunu, nakit akım tablosunu ve öz sermaye değişim tablosunu karşılaştırmalı olarak hazırlamayabilirler"

denilmektedir. Bugün İMKB'de işlem gören ve 2004 yılından önce borsaya kote olan işletmelerin **2004 yılına ait** finansal tabloları incelendiğinde karşımıza 15/11/2003 tarih ve Seri:XI, No: 25 "Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ"ine ("Mevcut mevzuat") göre hazırlanmış finansal tablolar ve bu tebliğden önceki SPK tebliğleri hükümlerine ("Önceki mevzuat") göre hazırlanmış finansal tablolar çıkmaktadır. Bu durum, her iki düzenlemeye göre oluşturulmuş finansal tablolara ilişkin kalemlerin birbirinden nasıl farklılaştığını görebilmek için iyi bir fırsat sunmaktadır. Her iki düzenlemeye göre oluşturulan finansal tablolara ait kalemler incelendiğinde sonuçların farklılık arz edeceği aşikardır. Bu bağlamda çalışmamızın amacını bu farklılığın ortaya konulması ve istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının test edilmesi oluşturmaktadır. Bu amaca yönelik olarak çalışmamızda test edilecek null(sıfır) hipotezi 2004 yılında "Önceki" mevzuata göre hazırlanan finansal tablolardaki kalemlerin 2004 yılında "Mevcut" mevzuata uygun hazırlanan

finansal tablo kalemlerinden farklılaşmadığıdır. Yani genel bir notasyonla gösterimi:

$$H_0 : \mu_{2004(\text{Önceki})} = \mu_{2004 (\text{Mevcut})}$$

$\mu_{2004(\text{Önceki})}$: 2004 yılında “*önceki*” mevzuata göre hazırlanan farklı firmalara (tüm örneklemedeki ve bazı sektörlerle ait firmalara) ait finansal tablolardaki *i*'nci kalem ortalaması;

$\mu_{2004(\text{Mevcut})}$: 2004 yılında “*mevcut*” mevzuata göre hazırlanan farklı firmalara (tüm örneklemedeki ve bazı sektörlerle ait firmalara) ait finansal tablolardaki *i*'nci kalem ortalaması;

Bu hipotezin alternatifi ise “*önceki*” mevzuata göre hazırlanan finansal tablolardaki kalemlerin, “*mevcut*” mevzuata göre hazırlanan finansal tablolardaki kalemlerden farklılaşmıştır. Yani genel bir notasyonla gösterimi:

$$H_1 : \mu_{2004(\text{Önceki})} \neq \mu_{2004 (\text{Mevcut})}$$

Küçük örneklemlerde, iki farklı örnekleme ait ortalama değerlerinin birbirinde farklılaşıp farklılaşmadığının istatistiksel testi, *t-testi* vasıtasıyla tespit edilmektedir. Bu nedenle yukarıda kurgulanan çift-terafli hipotez testi aşağıda belirtilen on iki adet finansal tablo kaleminin her biri için *t-testi* yardımıyla test edilmiştir. Karar verme aşamasında kullanılan anlamlılık düzeyi olarak %10 ve altı değerler baz alınmıştır. Yani her bir hipotez için hesaplanan *t-istatistik* değerine ilişkin *P-değeri*(olasılık değeri) %10 ve altında bir değer ise H_0 red edilip yerine H_1 kabul edilir.

Araştırma Sonuçları

Çalışma amacımıza ilişkin yapılan araştırma sonuçları Tablo 2 ve Tablo 3'de özetlenmiştir.

Tablo 2'de sektörlerle ilişkin olarak firmalar bazında “*mevcut*” mevzuata ve “*önceki*” mevzuata göre hazırlanmış finansal tablolardaki kalemlerin % değişimine ilişkin bulgulara değinilmiştir. %10'un üzerinde gerçekleşen değişimler açısından Tablo 2'ye bakıldığında, genel örneklem için en çarpıcı değişimler, maddi olmayan duran varlıklardaki %51 oranındaki negatif yöndeki değişim ile yine negatif yönde gerçekleşen vergi tutarındaki %18,8 oranındaki değişimdir. Genel olarak negatif yönde bir değişim olmakla birlikte sadece duran varlıklarda düşük bir seviyede pozitif yönde bir değişim gözlenmektedir.

Çalışmamızda Sektör 1 olarak adlandırılan Dokuma Giyim Eşyası ve Deri sektöründe dört adet finansal tablo kaleminde pozitif yönde artışlar meydana geldiği görülmektedir. Bu sektördeki en büyük artış %27,76 ile duran varlıklar grubuna aittir.

Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi'ye (Sektör 2) ilişkin sonuçlara bakıldığında ise; genel örnekleme paralel şekilde maddi olmayan duran varlıklarda negatif yönde %10,28 oranında bir azalış gerçekleşmekle birlikte, uzun vadeli yabancı kaynaklarda pozitif yönde %14,49 oranında bir değişim gerçekleşmiştir.

Metal Eşya, Makine ve Gereç Yapımı sektöründeki (Sektör 3) finansal tablo kalemlerine bakıldığında ise; genel örnekleme ve sektör 2'ye paralel şekilde maddi olmayan duran varlıklarda negatif yönde %79,89 oranında bir değişim gerçekleşmiştir. Net karda (%10,65) ve Duran varlıklarda (%9,74) pozitif yönde bir değişim gözlenmektedir.

Kimya, Petrol, Kauçuk ve Plastik Ürünler sektörü (Sektör 4) incelendiğinde % 10'un üzerinde pozitif yada negatif değişim bulunmamakla birlikte, stoklar kaleminde %9,77 oranında negatif yönde bir değişim gözlenmektedir.

Gıda İçki ve Tütün (Sektör 5) sektörü incelendiğinde ise; genel örnekleme, sektör 2'ye ve sektör 3'e paralel şekilde maddi olmayan duran varlıklarda negatif yönde %40,34 oranında bir değişim gerçekleşmiştir. İncelenen sektörler içerisinde net kar kalemindeki en büyük değişim pozitif yönde %42,91 oranı ile bu sektöre aittir.

Tablo 2: Finansal Kalemlerdeki % Değişimler

KALEMLER	GENEL ÖRNEKLEM	SEKTÖREL % DEĞİŞİM				
	% Değişim	Sektör 1	Sektör 2	Sektör 3	Sektör 4	Sektör 5
Dönen Varlıklar	-3,86	0,69	0,30	-8,70	-6,26	0,66
Menkul Kıymetler	-0,04	12,04	0,44	-	-	-
Stoklar	-3,94	2,55	0,64	-0,67	-9,77	0,0
Duran Varlıklar	0,31	27,76	-0,49	9,74	6,19	1,57
Maddi Duran Varlıklar	2,36	-	-0,51	7,21	-0,03	-6,33
Mad.Olm. Dur.Varlıklar	-51,05	-	-10,28	-79,89	-4,30	-40,34
Aktif Toplamı	-2,55	6,33	-0,22	-3,36	0,60	1,16
KVYK	-4,92	0,03	-1,30	-9,15	-3,04	2,57
UVYK	0,14	15,26	14,49	7,88	3,00	-0,82
Özkaynaklar	-1,35	11,48	-1,66	-1,15	2,44	3,73

Vergi	-18,83	-	-	-	-4,77	-
Net Kar	-5,55	-1,37	-1,14	10,65	-6,71	42,91

Not: Gözlem sayısı 10'un altında olan değerler dikkate alınmamıştır.

Tablo 3'de sektörlere ilişkin olarak firmalar bazında “mevcut” mevzuata ve “önceki” mevzuata göre hazırlanmış finansal tablolardaki kalemlerdeki değişimlerin istatistiki olarak anlamlı olup olmadıklarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablo 3'den de görüldüğü üzere gözlem değerleri bir uygulamadan diğerine farklılık arz etmektedir. Bunun nedeni de söz konusu örnekleme bazında bazı firmaların hesaplanacak olan finansal kalemlere ilişkin verilerinin bulunmamasıdır. Tablo okunurken *P* değerinin 0 a yaklaştıkça iki veri setinin ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak o denli anlamlı olacağı unutulmamalıdır.

Tablo 3: Analiz Sonuçları

KALEM ADI		GENEL ÖRNEKLEM	SEKTÖR 1	SEKTÖR 2	SEKTÖR 3	SEKTÖR 4	SEKTÖR 5
Dönen Varlıklar	P-Değeri	0,09191334	0,796172	0,800637	0,19823	0,28381	0,22667
	Gözlem sayısı	147	32	22	17	21	16
Duran Varlıklar	P-Değeri	0,93588533	0,213531	0,493645	0,15627	0,13652	0,4868
	Gözlem sayısı	147	32	22	17	21	16
Aktif Toplamı	P-Değeri	0,435253	0,162622	0,75349	0,31201	0,76069	0,33331
	Gözlem sayısı	147	32	22	17	21	16
KVYK	P-Değeri	0,159956	0,992978	0,576592	0,24366	0,35076	0,04744
	Gözlem sayısı	147	32	22	17	21	16
UVYK	P-Değeri	0,968832	0,138644	0,031194	0,09219	0,53853	0,40092
	Gözlem sayısı	147	32	22	17	21	16
Öz Kaynaklar	P-Değeri	0,69563	0,120612	0,183191	0,49357	0,01863	0,31771
	Gözlem sayısı	147	32	22	17	21	16
Menkul Kıymetler	P-Değeri	0,97651256	0,566683	0,171398	-	-	-
	Gözlem sayısı	60	13	12	-	-	-
Stoklar	P-Değeri	0,31566337	0,324886	0,412411	0,46254	0,34825	0,9809
	Gözlem sayısı	147	32	22	17	21	16
M. Duran Varlıklar	P-Değeri	0,21504138	0,215072	0,593485	0,32281	0,92167	0,40004
	Gözlem sayısı	147	32	22	17	21	16
M.O.Duran Varlıklar	P-Değeri	0,0073488	0,007338	0,134431	0,27869	0,07113	0,18589
	Gözlem sayısı	135	29	21	15	19	15
Vergi	P-Değeri	0,23903083	-	-	-	0,21601	-
	Gözlem sayısı	47	-	-	-	10	-
Net Kar	P-Değeri	0,107145	0,989486	0,703186	0,37925	0,1477	0,23543
	Gözlem sayısı	97	21	16	12	15	12

Not: Gözlem sayısı 10'un altında olan değerler dikkate alınmamıştır.

Tablo 3'de de görüldüğü üzere genel örneklem için yapılan test sonucu Dönen Varlıklar ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar kalemlerinde istatistiksel olarak anlamlı P değerlerine ulaşılmıştır. Bu değerler Dönen Varlıklar için: (0,0919), Maddi Olmayan Duran Varlıklar için (0,00734) olarak gerçekleşmiştir.

Veriler sektörel bazda teste tabi tutulduğunda ise; Sektör 1, Sektör 2, Sektör 3, Sektör 4 ve Sektör 5'de anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Sektörel incelemede istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşabilmek için 10 ve üzerinde gözlem sayısına sahip sektör ve kalemler baz alınmıştır.

Sektör 1 için sadece, genel örneklemde de anlamlı çıkan Maddi Olmayan Duran Varlıklar kalemi P değeri (0,007338) ile anlamlı çıkmıştır.

Sonuçlar Sektör 2 ve Sektör 3 için incelendiğinde sadece Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar kalemindeki değişimin sırasıyla (0,031194) ve (0,09219) P değerleri ile anlamlı çıktığı görülmektedir.

Sektör 4 için incelendiğinde ise genel örneklemde de anlamlı çıkan Maddi Olmayan Duran Varlıklar kalemi (0,07113) ve Özkaynaklar kalemi (0,01863) istatistiki olarak anlamlı sonuçlar vermiştir.

Sonuçlar Sektör 5 için incelendiğinde ise sadece Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar için (0,04744) P değeri ile anlamlı çıkmıştır.

Gerek % değişim ve gerekse istatistiki olarak gerçekleşen değişimlerin nedenleri olarak genel hatları itibari ile şunlar söylenebilir:

- Uluslararası muhasebe/finansal raporlama standartlarını ilk kez uygulayan işletmeler, “*önceki*” mevzuata göre sınıflandırılmış aktif ve pasif unsurlarını “*mevcut*” mevzuata göre yeniden sınıflandırmış ve bilançoya dahil edilen tüm aktif ve pasif unsurları “*mevcut*” mevzuat hükümlerine göre ölçme ve değerlemeye tabi tutmuştur.
- Uluslararası muhasebe/finansal raporlama standartlarına göre varlık ve yükümlülük olarak nitelendirilemeyecek bazı varlık ve yükümlülükler kayıtlardan çıkarılmıştır. Örneğin araştırma giderleri aktif olarak nitelendirilmemektedir. Daha önceden aktifleştirilen araştırma giderleri, giderlerin ortaya çıktığı dönemde gider olarak kaydedilmiştir. Aynı şekilde varlık maliyetine verilmemesi gereken faiz ve kur farkları maliyetlerden çıkartılmıştır.
- “*önceki*” mevzuatta kayda alınmayan ancak “*mevcut*” mevzuata göre varlık veya yükümlülük olarak kayda alınması gereken kalemler de kayda

alınmıştır. Örneğin; ertelenmiş vergi varlığı ve vergi yükümlülükleri kayda alınarak bilançoya aktarılmıştır. Aynı şekilde kıdem tazminatı karşılıkları hesaplanmayan işletmelerin kıdem tazminatları hesaplanıp bilançoya alınmıştır.

Tüm bu düzeltmelerden kaynaklanan farklar da geçmiş yıllar karları ve zararları hesabında izlenmiştir. Bu durumlar da doğal olarak finansal tabloların gerek kalem bazında ve gerekse değer bazında değişmesine yol açmıştır. Bu uygulamaların sonucunda da 2004 yılına ilişkin “önceki” ve “mevcut” mevzuata göre düzenlenen finansal tablolardaki gerek aktif ve pasifteki bazı grup toplamalarının ve gerekse de aktif ve pasif toplamalarının farklılaşmasına neden olmuştur.

SONUÇ

Çalışmada, “önceki” ve “mevcut” mevzuata göre düzenlenen 2004 yılı finansal tablolarından hareketle, İMKB’de faaliyet gösteren işletmelerin finansal tablo kalemlerinin birbirinden farklılaşıp farklılaşmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

“Mevcut” mevzuatın uygulanması neticesinde finansal tabloların gerek kalem bazında ve gerekse değer bazında değişime uğraması bu finansal kalemlerin istatistiki olarak anlamlı sayılabilecek değişiklik göstermelerine neden olmuştur.

Uygulamada tanınan istisnalardan dolayı bazı kalemlerin değişme göstermemesi doğal karşılanabilir. Ayrıca ilk geçiş esnasında uygulamanın oldukça yeni olması ve eğitim yetersizliğinden dolayı uygulamalarda yapılan hatalar neticesinde de bazı finansal kalemlerdeki değişimlerin anlamlı olarak nitelendirilememesine neden olmuş olabilir. Bununla birlikte çalışmanın eldeki mevcut verilere göre yapılmış olması ve gözlem yılının sadece 2004 yılı olması, başka bir ifadeyle bir yılın baz alınması çalışmanın kısıtlarını oluşturmaktadır. Çalışmamız bu konuya ilişkin ileride yapılacak araştırmalar için başlangıç niteliği taşımaktadır. Uygulama yıllarının artması ile birlikte ilerleyen yıllarda benzer çalışmaların daha fazla dönemi içerecek şekilde yapılması ile uyum ve etkiye ilişkin daha farklı sonuçlara ulaşılabileceği de muhakkaktır.

KAYNAKÇA

Ağca, A. (2003). “Uluslararası Muhasebe Standartlarının Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanabilirliği ve Kabul Görmüşlüğü: Türkiye Üzerine Bir Araştırma”, *Basılmamış Doktora Tezi*, Anadolu Üniversitesi.

Akdoğan, N., (2006). “Türkiye Muhasebe Standartları'nın İlk Uygulanmasında Uyulacak Esaslar ve TFRS'ye Geçiş Bilançosunun Düzenlenmesi”, *MÖDAV* : 1-26.

Aslan, S., (2004). Global Muhasebe Sürecinde Yakınsama Eğilimleri, *MUFAD*, Sayı:23, Temmuz : 93-100.

Berry, I.R., Parker D., (1987). “The Divergence of Accounting Practices: An Accounting Tower of Babel?”, *Management Accounting*, December.: 26-27

Chastney, J.G., (1976). “On to International Accounting”, *Accountancy*, July.: 76-80.

Choi, F.D., Frost, C.A., Meek, G.K., (1999). *International Accounting*, Third Edition. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Choi, F.D.S., Mueller G.G., (1978). *An Introduction to Multinational Accounting*, New Jersey: Prentice Hall, Inc.

Christopher, N., Robert P., (1998). *Comparative International Accounting*, Hertfordshire: Prentice Hall Europe.

Deloitte, (2004). “First Time Adoption, A Guide to IFRS”, August.

Erhan, D.U., (2004). “Türkiye’de Muhasebe Standartlarının Gelişimi”, *MÖDAV*, *1 st International Accounting Conference On the Way to Convergence*, İstanbul.:39-79.

Eşkinat, R., (1998). *Küreselleşme ve Türkiye Ekonomisi*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.1036.

Evans, T.G., Taylor M.E., (1982).“Bottom Line Compliance” with the IASC: A Comparative Analysis”, *International Journal of Accounting*, Fall.:115-128.

Fitzgerald, R.D., (1981). "International Harmonization of Accounting and Reporting". *International Journal of Accounting; Education and Research*, Fall.:21-32.

Gücenme, Ü., (2000). "Küreselleşmede Muhasebe Standartları", *MUFAD*, Sayı:5, Ocak.: 7.

Gürdal, K., (2006). "Muhasebe Dünyasından Haberler", *Muhasebe ve Denetim Bakış*, Ekim.:143-151.

International Accounting Standards Committee Foundation (2005). "*Annual Report*".

Kaval, H., (2005). "Finansal Araç Kavramı, Uluslararası Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi ve Vergi Mevzuatı İle Karşılaştırılması", *Vergi Sorunları Dergisi*, Mayıs, Sayı 200.:50-74.